

Abdylhamyt II-mi?

Category: Kitapcy, Romanlar, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Abdylhamyt II-mi?

ABDYLHAMYT II-mi

Ysmaýyl Gaspyraly 1907-nji ýylyň 1-nji noýabrynda Kairde geçen bir konferensiýada yslam dünýäsiniň düşen gynandyryjy ahwalyny şeýle dile getiripdi: "Üç ýüz milliona ýeten bir milletiň (musulmanlaryň) otuz gämili bir şereketi, 5 millionlyk gory bolan ýeke banky ýok..."

Soňky ýyllarda Soltan Abdylhamyt II adatdan daşary ukyplara eýe, dini bitewi, syýasy taýdan uçursyz zehinli "Uly Hakan" hökmünde tanadylýar.

Aslynda "Uly Hakan Abdylhamyt II" düşünjesi öz gözbaşyny "Abdylhamyda düşünmek – hemme zada düşünmekdir" diýen Nejip Fazyldan alyp gaýdýar. Birem muňa garşylyklaýyn Abdylhamyda garşy gidenleriň "Gyzyl Soltan Abdylhamyt II" düşünjesi bar.

Eýse hakykat munyň niresinde? Uly hakan-Gyzyl soltan ikilemesiniň aňyrsyndaky hakyky Abdylhamyt II kim bolupdyr?

"SÖZCÜ" gazetiniň žurnalisti, belli türk taryhçysy Sinan Meýdan muny inkär edip bolmajak taryhy maglumatlar bilen teleseriallar arkaly teletomaşaçylaryň aňynda döredilmek islenýän Abdylhamydyň toslama obrazýndan düýbünden başga hili Soltan Abdylhamydy biziň garşymyza çykarýar.

Makalany asyl nusgasynda dykgatyňyza ýetirmegi makul bildik.

II. ABDÜLHAMID MI?

■ OPERADAN HOŞLANAN BİR PADİŞAH

II. Abdülhamit dünyaya kapalı ve bağınaz bir hükümdar değildi. Dünyayı takip eden, Fransızca bilen, sanatla ilgilenen; klasik müzikten, operadan, tiyatrodan zevk alan, polisiye romanlar okuyan, gençliğinde içki içen, el sanatlarına meraklı, iyi bir marangoz, bir hayvansever, eğitime önem veren, çağdaş okullar

açan ve her geçen gün kan kaybedip dağılan Osmanlı'yı çok zor koşullarda ayakta tutmaya çalışan bir monarktı.

Aslında operadan, tiyatrodan, klasik müzikten hoşlanan, borsa ve faizle zengin olan, içki fabrika-ları kurulmasına izin veren ve sürekli öldürölme korkusu yaşayan gerçek II.

Abdülhamit, bugün siyaseten kurgulanmak istenen

II. Abdülhamit'e hiç benzemiyor. II. Abdülhamit her bakımdan zor bir dönemde ve çok kötü koşullarda padişah oldu. Ayrıca saray da pek güvenli bir yer değildi. Bir süre önce amcası Abdülaziz öldürölmüş, ardından ağabeyi V. Murat delirmiş, üç ayda tahttan indirilmişti. II. Abdülhamit tahta oturur oturmaz 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) başlamıştı.

■ ABDÜLHAMİT'İN KAYBETTİĞİ TOPRAKLAR

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı çok toprak kaybetti. Öyle ki savaşımadan masa başında kay-bedilen topraklar bile vardı. Örneğin 1878'de Yu-nanistan Osmanlı'dan toprak istedi. II. Abdülhamit büyük devletlerin de baskısıyla 1881'de Teselya ve Narda'yı Yunanistan'a verdi. İşin ilginç tarafı, II. Abdülhamit, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Te-selya'yı savaşıarak geri aldı, ancak savaş sonrasın-da büyük devletlerin baskısıyla Teselya'yı 1897'de yeniden Yunanistan'a bırakmak zorunda kaldı.

1878'de Kıbrıs'ı da bir miktar para karşılığında İngiltere'ye bıraktı.

1881'de Fransa Tunus'u işgal ettiğinde II. Abdülhamit, Mithat Paşa'yı kendisine teslim eden Fran-sa'nın Tunus'u işgaline sessiz kaldı. (Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı, C.1, Kısım 1, 2. Baskı, s.24, 25).

1882'de Mısır İngilizlerce işgal edildiğinde II. Abdülhamit değişik vehimlerle Mısır'a asker gönder-medi. Yusuf Hikmet Bayur, Abdülhamit'in, Mısır'a gidecek askerin orada gördüklerinden gözünün açılacağı endişesiyle Mısır'a asker göndermediğini yazıyor. (Bayur, age. s.33).

■ II. Abdülhamit döneminde kaybedilen diğer topraklar da şöyle:

1878 Berlin Antlaşması'yla Batum, Ardahan, Kars, Oltu, Kağızman Ruslara, Kotur kazası ve civarı İran'a, Bosna Hersek Avusturya'ya bırakıldı. Bulgaristan önce özerk, sonra bağımsız oldu. Karadağ, Sırbistan ve Romanya bağımsız oldu. Şarki Rumeli Eyaleti kuruldu ve önce özerk, sonra bağımsız oldu.

Girit fiilen Yunanistan'a geçti.

II. Abdülhamit döneminde İngiltere, Kıbrıs ve Mısır'ı alarak adeta Akdeniz'e yerleşti.

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı, toplamda 1.600.000 kilometrekareye yakın toprak kaybetti.

■ ABDÜLHAMİT, HİLALET VE ALMANYA

1897 Yunan zaferi, Abdülhamit'in İslam dünyasındaki şöhretini artırdı. İngiltere ile rekabete giren Almanya, Abdülhamit'in bu şöhretinden yararlanmak için İslam halifesinin koruyucusu gibi davranmaya başladı. 1898'de Kayzer Wilhelm, İstanbul'a gelip II. Abdülhamit'i ziyaret etti. Oradan Anadolu'ya geçip Suriye ve Filistin'e gitti. Kudüs'te Alman Luteryen Kilisesi'ni açtı. Suriye'de Müslüman kılığına girip Selahaddin Eyyübi'nin türbesini ziyaret etti. Şam'da yaptığı konuşmada, "Halifenin ve halifeye saygı duyan 300 milyon Müslümanın dostu olduğunu" söyledi. (Bayur, age, s. 130. Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, I. Kitap, s. 148).

Sonuçta "Abdülhamit'in Panislamizm politikası aslında Türkiye'yi sömürmek isteyen Alman emperyalizminin ideolojik silahından başka bir şey değildi." (Avcıoğlu, age, s. 148,149).

Alman emperyalizmin bu silahına karşı İngiltere, Kuveyt, Necit, Hicaz, Asir, Yemen mahalli liderlerini ayaklandırdı. İngiltere, Kuveyt Şeyhi Mübarek-üs-sabah, Vehhabi İmamı Abdürrahman İbnüs-Suut ve Yemen'de Zeydi İmamı Yahya b. Hamidüddin'i Osmanlı'ya karşı kullandı.

1897-1898 ve 1904'te Yemen, Osmanlı'ya karşı ayaklandı. 1905'te Yemen, isyancı İmam Yahya tarafından ele geçirildi. 1911'e kadar Yemen isyanları devam etti.

1904'te Kuveyt ve Halil Riyat bölgelerinde Osmanlı'ya karşı ayaklanma başladı. 1889'da Kuveyt Şeyhliği, İngiliz himayesine girdi. (Mufasssal Osmanlı Tarihi, C.6, s. 3385).

1904'te Arabistan Necit'te Suudiler ayaklandı. 1906'da isyancı İbnüs-Suut, Halil ve Necit'i ele ge-çirdi.

1906'da II. Abdülhamit'ten rahatsız olan Fas sultanı, halifeyi "sahtekâr" diye adlandırdı. (Bayur, age, s. 212).

1885'te Sudan'da Abdullah-ut-taişi halifeliğini ilan etti. Sudan 10 yıl onun halifeliğinde kaldı. (Bayur, age, s. 41).

1896'da İngilizler Sudan'a girdi. Abdülhamit bu İngiliz işgaline sessiz kaldı.

Yusuf Hikmet Bayur'un ifadesiyle "İngiltere, padişah ve halifeyi perişan bir hale getirmiş ve sonunda onu ve Kayzer'i tamamen yenmiştir." (Bayur, age, s. 125).

Abdülhamit döneminde ne İslam birliği sağla-nabildi, ne de Müslümanlar emperyalizme karşı bir araya gelebildi. Abdülhamit'in halifeliği, Os-manlı'nın sömürülmesini ve toprak kaybetmesi-ni de önleyemedi. Turgut Özakman'ın ifadesiyle "İlginçtir ki, bütün Müslüman ülkeler, hilafetin kaldırılmasından (1924) sonra bağımsızlıklarına kavuşmuştur."

■ ABDÜLHAMİT'İN EKONOMİK BAĞIMLILIĞI

1854'te ilk dış borcunu alan Osmanlı, yüksek faizler nedeniyle borçlarını ödeyemeyerek 1876'da iflas etti. Avrupalı alacaklı devletlerle Osmanlı arasında 20 Aralık 1881'de Muharrem Kararname-si imzalanıp Duyunu Umumiye (Genel Borçlar) İdaresi kuruldu. İngiltere, Fransa, Almanya, Avus-turya, İtalya gibi alacaklı ülkelerin temsilcilerinden oluşan Duyunu Umumiye Meclisi, Osmanlı'nın tuz ve tütün tekelleri, pul, müskirat, balık resimleri, bazı illerin ipek öşürleri ve daha başka vergilerine el koydu.

Duyunu Umumiye, tütün üretimini ve ticaretini yönetmek için jandarmalı tütün rejisi kurdu. Tütün rejisi kazanırken, tütün üreticisi kaybetti.

II. Abdülhamit ne Duyunu Umumiye'nin Osman-lı'nın temel gelirlerine el koymasına engel olabil-di, ne de bu jandarmalı

tütün rejisini kaldırmaya cesaret edebildi.

Osmanlı, 1854-1914 arasında toplam 42 dış borç anlaşması yaptı. II. Abdülhamit de 1877, 1886, 1888, 1890, 1891, 1893, 1894, 1896, 1902, 1903, 1904, 1905, 1908 yıllarında borç anlaşmaları yaptı.

■ YERLİ- MİLLİ HİÇBİR ŞEY YOK

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı'da yerli-milli neredeyse hiçbir şey yoktu. II. Abdülhamit döneminde yerli bir şirket kurulmadı. 19. yüzyılda tek anonim şirketimiz 1850'de kurulan Şirket-i Hayri-ye'dir. II. Abdülhamit demiryolları, madenler, bankalar, belediye hizmetleri, (su, havagazı, elektrik, telefon, tramvay, tünel vb) sanayi kurumları, limanlar, ticaret vb. her şeyi imtiyazlı yabancı şirketlere teslim etti. Osmanlı Bankası bile adı dışında yabancılardı.

Demiryollarını yabancılara yaptıran II. Abdülhamit, demiryolu yapacak şirkete kâr garantisi verir. Bunun için Duyunu Umumiye, eyaletlerin vergi gelirlerine önceden el koyar. 99 yıllık imtiyaz sözleşmeleri imzalanır. Demiryollarının iki tarafın-daki 20'şer km'lik alandaki madenler, ormanlar, kömür yatakları demiryolu yapan yabancı şirkete bırakılır. İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Rusya, Osmanlı'dan imtiyaz koparabilmek için birbiriyle yarışır. Bastıran, gücünü gösteren yabancı devlet, Osmanlı'dan güzel bir imtiyaz koparır. Almanların Bağdat demiryolu imtiyazını almaları gibi...

II. Abdülhamit dönemindeki bu imtiyaz savaşı is-ter istemez rüşvet çarkının hızla dönmesini sağlar. Doğan Avcıoğlu şöyle diyor: "Saray erkânı demir-yolu, tramvay, elektrik ve gaz tesisleri imtiyazları-nı yabancı şirketlere peşkeş çekerek büyük kârlar sağlamışlardır." (Avcıoğlu, age, s. 209, 210).

Osmanlı'da 1867'den itibaren yabancılardan toprak satın almalarına izin verilmişti. II. Abdülhamit de yabancılara toprak sattı.

1882-1900 arasında 20 bin kadar Rus Yahudisi Filistin'e yerleşti. II. Abdülhamit'in Yahudilere toprak satmadığı iddia edilse de yeni ortaya çıkan belgeler Abdülhamit'in Yahudilere

de toprak sattığını kanıtlıyor. (Bkz. Sezai Balcı, Mustafa Balcıoğlu, Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu).

■ YABANCI ELÇİLER VE KONSOLOSLAR

Osmanlı'da II. Abdülhamit döneminde yabancı elçilerin ve konsolosların etkisi büyüktü. ABD bile 1831-1911 arasında Osmanlı'da 50'ye yakın konso-losluk açıyor. Devlet adamları, yabancı elçilere ve konsoloslara yaranmaya çalışıyor. II. Abdülhamit elçilerin ve konsolosların isteklerini yerine getiriyor. 1898'de Lord Salsböri şöyle diyor:

“Çin ve Türkiye o kadar zayıftır ki, her önemli me-selede daima yabancı devletlerin öğütleri üzerine yürürler.” (Bayur, age, s. 127).

II. Abdülhamit, İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupalı devletlere karşı çok çekingendi. Örneğin, 1901'de şahsi bir alacak meselesi nedeniyle Fransız donanması Midilli Adası'nı ve gümrüklerini işgal ediyor. Ertesi gün II. Abdülhamit, tüm Fransız istek-lerini kabul ediyor. (Bayur, age, s. 156). 1905'te II. Abdülhamit'e bir suikast düzenledi. Suikastın ele-başı Edward Jorris adlı suikastçı yakalandı. Belçika, kapitülasyon haklarına dayanarak bu kişinin ancak kendi mahkemelerinde yargılanabileceğini savun-du. Buna rağmen Jorris yargılanıp idama mahkum edildi. Ancak -Mithat Paşa'yı öldürten, Namık Ke-mal gibi onlarca aydını sürgün eden- II. Abdülha-mit, yabancıların baskısıyla Edward Jorris'i affetti, hatta onu kendi hizmetine alıp maaşa bağladı.

■ KÖYLÜ PERİŞAN

II. Abdülhamit 1918'de öldüğünde cenazesi kaldırılırken kadınların, “Bizi refah içinde yaşatan padişahım bizleri bırakıp nereye gidiyorsun?” diye ağladıkları anlatılır. 1911-1918 arasındaki 7 yıllık savaşın yarattığı yokluk ve yoksulluk ortamında bu serzeniş çok normaldir. Ancak II. Abdülhamit döneminde halkın, özellikle köylünün durumu pek iç açıcı değildi. Üretim yetersizdi. Her şey, buğday bile dışarıdan alınıyordu. Köylü, ağır vergi ve uzun askerlikle

eziliyordu. II. Abdülhamit'in 1906'da "şahsi vergi" ve "hayvan vergisi" biçiminde iki yeni vergi koyması üzerine Anado-lu'da vergi ayaklanmaları başladı. Kastamonu, Erzurum, Trabzon, Sivas, Giresun, Kayseri, Bitlis'te halk ayaklandı. Özellikle Erzurum isyanı sırasında jandarma ve halk birbirine girdi. Ölenler oldu.

II. Abdülhamit döneminde askerlerin durumu da iyi değildi. Maaşlarını zamanında alamıyorlar, zor koşullarda yaşıyorlardı.

II. Abdülhamit -darbe yaparlar korkusuyla- Osmanlı donanmasını Haliç'te çürüttü. Sonraki dö-nemde adaların kaybedilmesinde bu hatanın etkisi büyüktü.

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı'da 50'den fazla yabancı okul açıldı. Fakat denetlenemedi. Bu yabancı okullarda misyonerlik faaliyetleri görüldü. Hristiyanlık propagandası yapıldı. Hatta bazı Ame-rikan okulları Ermenileri kışkırttı.

■ İstibdat, sansür ve jurnal

II. Abdülhamit bir istibdat/baskı rejimi kurdu. Aydınlarla göz açtırmadı. Mithat Paşa'yı Taif'te boğdurdu. Namık Kemal ve çok sayıda aydını hapislerde çürüttü, Fizan'a sürgün etti. Abdülhamit'in şerrinden kurtulmak isteyen birçok aydın yurtdışına kaçtı. (Jön Türkler). İstan-bul'da her taraf hafiyelerle doldu. Her gün saraya sayısız jurnal verildi. İnsanlar birbirini şikayet etti. Üç kişinin bir araya gelmesi yasaklandı. Sabahın erken saatlerinde evler basılıp insanlar tutuklandı. Yıldız Mahkemesi'nde adalet yoktu.

Basına sansür uygulandı. II. Abdülhamit'in hoşlanmadığı haberler gazetelere koyulmadı. Örneğin devrimler, suikastlar, Rus Çarı II. Nikola'yı incitecek haberler, Balkanlarda karışıklık vb. haberler yasaktı.

II. Abdülhamit'in bir de yasaklı kelimeleri vardı: Yıldız, tepe, hürriyet, vatan, millet, cum-huriyet, hal, grev, suikast, anarşi, sosyalizm, kargaşa, müsavat (eşitlik), Kanuni Esasi, Kıbrıs onlardan bazılarıydı. Hatta Sultan Abdülaziz'i çağrıştırdığı için "horoz" (çünkü horoz dövüştü-rürdü) ve II. Abdülhamit'in uzun burnunu çağ-rıştırdığından "burun"

sözcükleri ile “Girit” ve onu çağrıştıran “geride” sözcükleri bile yasaktı. Bir önceki padişahın adı olan “Murat” ve veliahtın adı “Reşat” da yasaklı kelimeler arasındaydı.

30 yıllık II. Abdülhamit sansürü 1908'de hürriyetin ilanıyla son buldu.

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı'nın Avrupa topraklarının önemli bir bölümü kaybedilmişti.

■ Rol model ATATÜRK

Gerçek şu ki, II. Abdülhamit, bir siyasal deha gösterip imparatorluğun dağılıp parçalanmasını önleyemedi. Osmanlı'dan ayrılıp özerk olmak isteyen topluluklar özerk, bağımsız olmak isteyenler bağımsız oldu. İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler Osmanlı'dan her istediğini aldı. Emperyalizm, 33 yıllık II. Abdülhamit döneminde Osmanlı'yı sömürdü. II. Abdülhamit'in Osmanlı'nın ömrünü uzattığı iddiası da sorunludur. Çünkü Abdülhamit döneminde emperyalizm “hasta adam” Osmanlı'yı henüz paylaşmış değildi. Emperyalist devletler arasında paylaşım kavgası vardı. Bu nedenle “hasta adamı” öldürmeyi değil, son nefesine kadar süründürüp sömürmeyi kendi çıkarları açısından daha uygun buluyorlardı. Osmanlı'nın ölüm fermanı I. Dünya Savaşı'na girişidir.

II. Abdülhamit dönemindeki tüm bağımlılıklara Atatürk son verdi: Duyunu Umumiye'yi işlevsizleştirdi, tütün rejisini, kapitülasyonları kaldırdı. Osmanlı borçlarını ödedi. Türkiye'nin yabancıların elindeki demiryolu, liman, maden vb. tüm zenginlik kaynaklarını yabancılardan satın alıp millileştirdi. Dış borç almadan yerli-milli-devletçi kalkınmayı gerçekleştirdi. Yabancı elçiliklerin, konsoloslukların şımarıklıklarına son verdi. Yabancı okulları denetim altına aldı. Her şeyden önce de emperyalizme karşı bir kurtuluş savaşıyla bu toprakları yeniden vatan yaptı.

Siz kendinizi kandırmaya devam edebilirsiniz, ama evlatlarımızı kandırmaktan vazgeçin! Çocuklarımıza II. Abdülhamit'i “rol model” olarak göstermeyin. Bağımsız ve çağdaş bir Türkiye'nin rol modeli Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Sinan MEYDAN.

"SÖZCÜ" gazetesı, 10 Temmuz 2020.

Taryhy makalalar